

TÁJÉKOZTATÁSTECHNIKAI BETŰSZÓK ÉS JELENTÉSÜK

Szabó György

Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ

A nagy tájékoztatási intézeteknek napról napra egyre több és több információs igényt kell kielégíteniük, viszont egy-egy ilyen igény kielégítéséhez egyre nagyobb szakirodalmi állományból kell kikeresniük a releváns anyagot. Ez a követelmény világszerte előtérbe hozza a dokumentációs munkák automatizálásának a gondolatát, és ma már sok intézetben kialakult valamilyen automatizálási rendszer. Teljesen kielégítő megoldás még sehol sincsen, mert a feladat ropant komplex. Hatalmas mennyiségű dokumentumanyagot kell folyamatosan elemezni, feldolgozni, kihámozni belőle a tényleges információt és ellátni olyan ismertető jelekkel, amelyek alapján összehasonlíthatók a dokumentumok az igény szövegével és kiválogathatók a keresett dokumentumok.

Kézenfekvő megoldásként kínálkozik a tájékoztatási munkák automatizálásához is az elektronikus adatfeldolgozó berendezések felhasználása olyan programok kidolgozásával, amelyek egyértelműen teszik lehetővé a dokumentumok információtartalmának gépesített feltárását és az igény szövegével való összehasonlítást. A legnagyobb elvi nehézségek itt adódnak, mert automatizálni csak olyan munkát lehet, amely pontosan megfogalmazható elemi műveletekre bontható. A legbonyolultabb matematikai módszereket is aránylag könnyen lehet felbontani ilyen elemi műveletekre, azt azonban már sokkal nehezebb megértetni a géppel, hogyan értelmezzem például egy rosszul megfogalmazott tanulmányt.

Nehézségeket okozhat az is, hogy nagy befektetéseket igényel a szükséges berendezések beszerzése, és hogy hosszú ideig tart egy-egy rendszer gyakorlatba vétele.

Egyébként elméletileg már nincs akadálya a tájékoztató szolgálat automatizálásának, mert a mai adatfeldolgozó berendezések sok bonyolult logikai feladatot megoldhatnak és memóriájukban hatalmas információs anyagot lehet elhelyezni.

Minden tájékoztatási intézet igyekszik a maga lehetőségein belül minél kielégítőbben megoldani a rá háruló feladatokat, sok helyen kísérleteznek már elektronikus rendszerekkel, egyre-másra jelennek meg a tájékoztatástudományi szakirodalomban a hangzatos betűszók az ilyen rendszerek megnevezésére. Hogy az olvasó könnyebben kiismerje magát e betűszók áradatában, a következőkben néhány ilyen gyakrabban előforduló rövidítés feloldását és rövid értelmezését közöljük. E jegyzék összeállításához nagy segítséget nyújtott B. GUHA és J.S.¹ GHOSH értékes cikke /6/ és a National Science Foundation két kiadványsorozata, a Current Research and Development in Scientific Documentation /5/, valamint a Nonconventional Scientific and Technical Information Systems in Current Use /7/. Az irodalomjegyzékben felsorolt további kiadványokat a DATRIX /3/, a SASI /2/, a BA-Previews /4/, az ABTICS és a BISITS /8, 9/, valamint a lengyel rövidítések /1/ értelmezéséhez használtuk fel.

ABC /Approach by Concept = fogalmi megközelítés, fogalmi szemlélet/. A washingtoni Harry Diamond Laboratories dokumentációs rendszere. Elektronikus és elektrokémiai berendezésekre, készülékekre és alkatrészekre vonatkozó irodalmi információk keresésére dolgozzák ki, hogy meg lehessen könnyíteni a vállalatban belül dolgozó kutatók és mérnökök információs igényeinek kielégítését. A vállalat érdeklődési körébe tartozó dokumentumokat több szóból álló kifejezésekkel jellemzik, e kifejezések permutációiból összeállítanak egy jegyzéket, és ennek alapján manuálisan vagy automatikus eszközökkel kikereshető a kívánt irodalom. Szükség esetén egy elektronikus berendezés mindjárt ki is nyomtatja az igénynek megfelelő dokumentumok címjegyzékét.

ABCD /Abbott Biological and Chemical Data = Abbott-féle biológiai és kémiai adatok/. A chicagói Abbott Laboratories rendszere. A biológiai és a kémiai adatokat gépi lyukkártyákon és mágnesszalagokon, magukat a dokumentumokat másolatban vagy mikrofilmen tárolják. Az indexeléshez felhasznált jellemzők: címek, deszkriptorok, tapasztalati és szerkezeti képletek, biológiai, kémiai és fizikai tulajdonságok, raktári jelzetek.

ABLE /Agricultural Biological Literature Exploitation = mezőgazdasági biológiai irodalmat feltáró rendszer/. A US National Agricultural Library /Országos Mezőgazdasági Könyvtár/ kifejlesztés alatt álló dokumentációs rendszere. Célja a névmutatók, katalóguskartonok gépesített előállítására, a témafigyelés gépesítése.

ABTICS /Abstract and Book Title Card Service = kartotékszolgálat kivonatok és könyvcímek ismertetésére/. A londoni Iron and Steel Institute /Vas- és Acélkohászati Intézet/ kohászati gyors figyelőszolgálat. A referátumok szövegét, a könyvek és brosúrák címadatait ETO-jelzetekkel ellátva 12,5 x 7,5 cm méretű kartonlapokra gépelik, és kéthetenként szétküldik a megrendelőknek /külföldre is/. Ez a szolgálat 1960 óta működik, kartonjait 18 országban veszik igénybe különböző acélkohászati vállalatok és intézetek.

ACORN /Associative Content Retrieval Network = asszociatív tartalomvisszakeresési hálózat/. Az egyesült államokbeli Arthur D. LITTLE, Inc. /Mass./ kísérleti rendszere. E rendszeren belül különböző adatfeldolgozó berendezéseket terveztek az asszociatív visszakeresés lehetőségeinek tanulmányozására.

ACSI-MATIC /Assistant Chief of Staff, Intelligence, Automatic = a h:rszerző szolgálat automatikus adatfeldolgozó rendszere/. A Radio Corporation of America adatközpontja által a Pentagon részére kidolgozott rendszer. Az IBM 7090 berendezésre összeállított program csapatzállítási feladatok elemzésére szolgál.

AIDS /Automated Information and Documentation System = automatizált tájékoztató és dokumentációs rendszer/. A prágai UVTEI /Ústředí vedeckých, technických a ekonomických informací = Tudományos, Műszaki és Gazdasági Tájékoztatási Központ/ rendszere tudományos és műszaki információk tárolására, visszakeresésére és szelektív terjesztésére. Célja nemzetközi együttműködésen alapuló tájékoztatás megvalósítása.

ALP /Automated Library Program = automatizált könyvtári program/. A Datatrol Corporation /USA/ által IBM 1401 berendezésre kidolgozott program. Célja a különböző keresési elvek lehetőségeinek vizsgálata. A szótár, információhordozó és indexelési mélység tekintetében egészen általános program egyidejűleg több keresést tesz lehetővé.

ALPHA /Automated Literature Processing, Handling and Analysis = automatizált rendszer irodalmi anyagok feldolgozására, kezelésére és elemzésére/. Kidolgozója az alabamai Redstone Scientific Information Center /Redston Tudományos Tájékoztatási Központ/, célja integrált automatikus információfeldolgozó és -kereső rendszer megvalósítása, amely lehetővé tenné az automatikus tájékoztatás különböző központjainak összekapcsolását és együttműködését, a könyvtári és a dokumentációs munkák automatizálását egy egységbe foglalva.

AMCOS /Aldermaston Mechanized Cataloging and Ordering System = aldermastoní gépesített katalógizálási és megrendelő rendszer/. A United Kingdom Atomic Energy Authority /az Egyesült Királyság Atomenergetikai Hatósága/ rendszere különböző könyvtári munkák gépesítésére.

APIS /Automatyczne Poszukiwania w Informatorze Syntetycznym = automatikus keresés szintetizált bibliográfiákban/. A gdanski Centralne Biuro Konstrukcji Okrętowych /Központi Hajóipari Tervezőiroda/ rendszere hajógyári dokumentációk visszakeresésére. ELLIOT 803 felhasználásával alkalmazzák.

ARDIS /Automated Retrieval, Documentation and Information System = automatikus kereső, dokumentációs és tájékoztató rendszer/.

A prágai UVTEI /Ústredi vedeckých, technických a ekonomických informáci = Tudományos, Műszaki és Gazdasági Tájékoztatási Központ/ munkatere egy univerzális információkereső rendszer kidolgozására, amely kis és közepes adatfeldolgozó berendezések felhasználásával a kisebb szakközpontok részére is lehetővé teszi a tájékoztatás automatizálását. Elsődleges célja a computeres munkák oktatása és begyakoroltatása. Az alkalmazott berendezések szovjet és csehszlovák gyártmányúak.

ASCA /Automatic Subject Citation Alert = automatikus témafigyelés/. A philadelphiai Institute for Scientific Information /Tudományos Tájékoztatási Intézet/ szolgáltatása. Az egyéni, vállalati vagy intézeti megrendelők hetenként megkapják az általuk megnevezett témákra vonatkozó legújabb folyóiratcikkek címjegyzékét és bibliográfiai adatait. A figyelés 1400-nál több szakfolyóiratra, évenként kb. 250 000 cikkre terjed ki. Elektronikus adatfeldolgozó berendezéssel dolgoznak.

BA-Previews /Biological Abstracts Previews = a Biological Abstracts referáló folyóirat gyors szolgáltatása/. A Bio-Science Information Service of Biological Abstracts /BIOSIS/ gépi nyelvű, mágnesszalagos szolgáltatása. A kéthetenként kiadandó mágnesszalagok a folyóiratban közölt referátumok adatait tartalmazzák. Ez a szolgálat 1969-ben indult meg, és az első évben kb. 220 000 tételre terjedt ki. A gépi nyelven tárolt információk mennyiségének növekedtével ezek a mágnesszalagok később visszakeresésre, retrospektív kutatásra is felhasználhatók.

bauselectronic 70. A Deutsche Bauakademie zu Berlin /Német Építési Akadémia, Berlin, NDK/ eljárása az építőipari információk nyilvántartására és szelektív visszakeresésére. Különböző teljesítő-képességű elektronikus adatfeldolgozó berendezésekkel alkalmazható. A programok FORTRAN IV nyelven készültek el, és építőipari tezauszrt állítottak össze hozzá.

BISITS /British Iron and Steel Industry Translation Service = brit vas- és acélipari fordítási szolgálat/. Az Iron and Steel Institute /Vas- és Acélkohászati Intézet/ kezdeményezése a brit kohászati vállalatoknál készülő szakfordítások közös használatára. Célja a párhuzamos fordítások kiküszöbölése, a hozzáférhető fordítások mennyiségének növelése, minőségének megjavítása, költségeinek csökkentése. E szolgáltatás keretében egy-egy fordítás ára alig haladja meg a fotokópia árát.

BOLD /Bibliographic On-line Library Display = bibliográfiai adataiszolgáltatás közvetlen kapcsolat útján/. A System Development Corporation /Santa Monica, Calif., USA/ kutatási tervébe felvett rendszer computeres tároláson és információkeresésen alapul. A rendszert igénybe vevők katódsugárcsöves készülék útján, billentyűzhető vonalvégi berendezés segítségével közölhetik kívánságukat az időszakos üzemben működő központi berendezéssel. A központtól távol több ilyen

készüléket fognak felállítani, és az igényeket egymással párhuzamosan lehet majd kielégíteni.

CATNIP /Computer-Assisted Technique for Numerical Indexing Purposes = számítógépes eljárás numerikus indexeléshez/. A The John Hopkins University /John Hopkins Egyetem, USA/ munkaterve a nagyobb bibliográfiai gyűjtemények, katalógusok és egyéb dokumentumok indexelésének automatizálására.

ChemSEARCH /Chemicals Selected for Equal, Analogous, or Related Character = vegyszerek egyező, hasonló vagy rokon jellegén alapuló keresés/. A New Brunswick-i /USA/ Colgate-Palmolive Research Center /Colgate-Palmolive Kutatóközpont/ gépesített rendszere megadott kémiai szerkezetű anyagok vegyi és biológiai aktivitására vonatkozó dokumentumok kezelésére és keresésére. A kérdést a molekula szerkezeti képletével, lyukszalagon kell megadni. Ez nagyon megkönnyíti a vegyészeknek kívánságaik megfogalmazását.

CIDS /Chemical Information and Data System = kémiai információ- és adatrendszer/. A Pennsylvania State University Institute for Cooperative Research /a Pennsylvániai Egyetemen a Kooperációs Kutatások Intézete/ által kidolgozandó automatizált központi kémiai tájékoztatási rendszer. Célja a haditechnikai intézetek központi információellátása. Az igénylők katódsugárcsőves és íróbillentyűzettel ellátott készülékek útján kaphatják majd meg a szükséges információt az országos központtól.

CIS /Cue Indexing System = fazettás indexelő rendszer/. Az American Bibliographical Center /Amerikai Bibliográfiai Központ/ dolgozza ki egy olyan osztályozó rendszer megvalósítására, amely sikeresen helyettesíthetné a washingtoni Library of Congress /Kongresszusi Könyvtár/ rendszerét, a Dewey-rendszert és az ETO-t. A kulcsszavak hárombetűs rövidítések, szükség esetén három fokozatban bővíthetők. Elsőrendű követelmény a könnyű gépesítés és automatizálás.

CITIS /Centralized Integrated Technical Information System = központosított integrált műszaki információs rendszer/. Modellje a lineáris programozást alkalmazza a tájékoztatótudományra, célja a tájékoztatási központok irányításának megkönnyítése.

COMEINDORS /Composite Mechanized Information and Document Retrieval System = összetett gépesített információs és dokumentumkereső rendszer/. Kidolgozója a U.S. Army Biological Laboratories, Maryland /Amerikai Hadügyi Biológiai Laboratórium/. Az osztályozáshoz tizedes jelzeteket alkalmaz.

CORSAIR /Computer-Oriented Reference System for Automatic Information Retrieval = adatfeldolgozó géphez alkalmazkodó referenzrendszer az információk automatikus keresésére/. A svéd hadügyminisztérium kutatóintézetének általános rendeltetésű információkereső computerprogramja.

CRIS /Command Retrieval Information System = utasításos kereső rendszer/. Mikrofilmen tárolja az információt, egy-egy tekercs kb. 120 m hosszú. A billentyűzettel beállítható cím alapján a berendezés 20 másodpercen belül kivetíti a keresett filmkockát vagy ablakos gépi lyukkártyát /aperturakártyát/ ad ki.

CROSSBOW /Computer Retrieval of Organic Structures Based On Wiswesser = szerves molekulaszervezetek computeres keresése WISWESSER jelölése alapján/. Az Imperial Chemical Industries, Limited londoni vegyipari vállalat rendszere. A molekula szerkezeti képletét WISWESSER jelölései szerint felbontva kell bevinni az adatfeldolgozó berendezésbe. Ennek alapján kereshetők az igényelt adatok.

CTE /Central Translation Evidence = központi fordításnyilvántartás/. A prágai UVTEI /Ústřední vedeckých, technických a ekonomických informáci = Tudományos, Műszaki és Gazdasági Tájékoztatási Központ/ AIDS rendszerének alkalmazása a cseh és szlovák nyelvű fordítások nyilvántartásának automatizálására. Szolgáltatásai: címfordítások, fordításjegyzékek közzététele, témafigyelés, retrospektív információkeresés.

DARE /Documentation Automated Retrieval Equipment = automatikus dokumentációkereső berendezés/. A U.S. Army Missile Command /az Egyesült Államok Rakétaparancsnoksága/ berendezése műszaki rajzok és adatok tárolására és keresésére.

DATRIX /Direct Access to Reference Information, a Xerox Service = referenzinformációhoz közvetlen hozzáférést biztosító xeroxszolgálat/. A University Microfilms vállalat által Ann Arborban felállított berendezés USA-beli és kanadai disszertációk kikeresésére. A disszertációk címéből és szövegéből kiemelt kulcsszavakat nagyobb tárgykörök szerint csoportosítva három jegyzék tartalmazza; ezek alapján lehet megfogalmazni az információs igényt. A berendezés computere a kulcsszavak logikai kombinációit is figyelembe veszi. Az igénynek megfelelő tartalmu disszertációkat címük szerint sorolja fel.

FAIR /Fast Access Information Retrieval = gyors hozzáférésees információkeresés/. A brit Medical Research Council /Orvostudományi Kutatási Tanács/ londoni laboratóriumaiban kifejlesztés alatt álló, szuperpozíciós lyukkártyák használatán alapuló rendszer, amelynek révén egy egész könyvtárnak megfelelő információt lehet majd írásztalon is tárolni.

FLIP /Film Library Instantaneous Presentation = filmen tárolt könyvtár azonnali olvasásra/. A Bensen-Lehner Corporation filmaleolvasó gépének az elnevezése. Miután a kezelő már beállította a billentyűzeten a címet, a gép 300-600 filmkocka/s sebességgel továbbítja a 16 mm-es filmet a keresett kockáig. A kockákon levő vizuális adatokat és binárisan kódolt információt egy nagy képernyőre kivetítve kapjuk meg.

GRASP /Generalized Retrieval And Storage Program = általánosított kereső és tároló program/. A New York-i Computing Technology Inc. által elektronikus tárolásra és gyors keresésre kidolgozott program. A SATIRE rendszer továbbfejlesztésén alapul, és célja a harmadik generációs számítástechnika képességeinek jobb kihasználása.

GREMAS /Generic Retrieval by Magnetic Tape Storage = Genealogische Recherche mit Magnetband-Speicherung = általános visszakeresés mágnesszalagos tárolással/. Ezzel a rendszerrel a Farbwerke Hoechst A.G. /volt Meister Lucius und Bruning, Frankfurt/ vállalat foglalkozik, és szerves kémiai irodalomra alkalmazza. IBM 705 és IBM 1401 gépen 32 különböző programból összetett programcsomagot lehet felhasználni a tároláshoz és a kereséshez.

HAYSTAQ /Have You Stored Answers to Questions? = Elraktározta-e a feleleteket a kérdésekre?/. A U.S. Patent Office /Szabadalmi Hivatal/ és a National Bureau of Standards /Országos Mértékügyi Intézet/ közös munkájával szabadalmi kutatásokhoz kifejlesztett vegyszeti információs rendszer. A mágnesszalagon tárolt információt a funkcionális csoportokra felbontott szerkezeti képlet alapján lehet kikeresni.

IBIS /Informacja Bibliograficzna Szuhanie = bibliográfiai információkeresés/. A varsói Instytut Maszyn Matematycznych /Matematikai Gépek Intézete/ által ZAM 41 típusu lengyel gépre kidolgozott rendszer. A szakozási jelzet, a kiadási év, a nyelv, a kiadvány jellege és a címfelvételi adatok alapján teszi lehetővé a dokumentumok visszakeresését. Az INBI rendszer továbbfejlesztése.

IDEAS /International Development - Economics Awareness System = nemzetközi fejlődésre vonatkozó gazdasági figyelő rendszer/. A University of Akron /Akroni Egyetem, USA/ munkatere a fejlődő nemzetek gazdasági és külkereskedelmi adatainak összegyűjtésére, rendezésére, tárolására és terjesztésére.

IDEEA /Information and Data Exchange Experimental Activities = információ- és adatoszerével kapcsolatos kísérleti munkák/. Célja a katonai berendezések és módszerek kikísérletezése és vizsgálata. A munkákat a Pentagon irányítja.

IGA /Informacja Grupowana Automatycznie = az információk automatikus csoportosítása/. A Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej /Központi Tudományos, Műszaki és Gazdasági Tájékoztatási Intézet/ rendszere computeres indexkészítésre. IBM 1440 típusu gépet alkalmaznak.

INBI /Informacja Bibliograficzna = bibliográfiai információ/. Az Instytut Maszyn Matematycznych /Matematikai Gépek Intézete, Varsó/ régebbi rendszere a bibliográfiai összeállításának gépesítésére. Eből fejlődött ki az IBIS.

INSPEC /Information Service in Physics, Electrotechnology and Computers and Control = tájékoztató szolgálat a fizika, az elektro-technika és a kibernetika területén/. Computeres vezérlésű fényszedéssel előállított referáló folyóiratait, címjegyzégeit és öt évenként megjelenő tárgymutatóit az Institution of Electrical Engineers /a brit Villamosmérnökök Egyesülete/ adja ki. Közreműködők: American Institute of Physics /Amerikai Fizikai Intézet/, Institute of Electrical and Electronics Engineers Inc. /a Villamosmérnökök és Elektronikai Mérnökök Egyesülete, USA/, Institute of Physics and the Physical Society /Fizikai Intézet és a Fizikai Társaság, USA/, Institution of Electronic and Radio Engineers /az Elektronikai Mérnökök és a Rádiómérnökök Egyesülete, Nagy-Britannia/, International Federation of Automatic Control /Nemzetközi Automatikai Szövetség/.

INTREX /Information Transfer Experiments = információátviteli kísérletek/. A Massachusetts Institute of Technology /Massachusettsi Műszaki Egyetem/ négy évi időtartamra előirányzott munkával azt akarja elérni, hogy másfél kilométer sugarú körzeten belül az egyetem különböző épületeiben is hozzá lehessen férni a központi könyvtár információs anyagához. A tervek szerint a 70-es évek elejére egy bizonyos tárgykör irodalmát olyan alakban tárolnák, hogy a 15 különböző helyen felállított vonalvégi készüléknél képernyőn vagy facsimilében lehessen megkapni a kívánt adatokat.

JEIPAC /JICST Electronic Information Processing Automatic Computer = a Japán Tudományos és Műszaki Tájékoztatósi Központ elektronikus automatikus információfeldolgozó berendezése/. 1961-ben állították fel, az előzetes kísérletek kohászati referátumok tárolására és keresésére irányulnak. Ehhez egy amerikai kódrendszert alkalmaztak, de a szerves vegyületek szerkezeti képletének és az elektro-technikai irodalom terminológiájának kódolására önálló rendszereket dolgoznak ki.

KLIC /Key Letter In Context = kontextusbeli kulcsbetű/. Egyes szavak kiemelése a dokumentumok szövegéből oly módon, hogy a gépi kereséshez a legmegfelelőbb kifejezéseket lehessen kiválasztani. Ilyen indexet készít például a University of Nottingham /Nottinghami Egyetem/ a Chemical Society /Kémiai Intézet/ és az OSTI /Office for Scientific and Technical Information = Tudományos és Műszaki Tájékoztatóügyi Hivatal/ részére.

KWIC /Key Word In Context = kulcsszavak szöveggörnyezetben/.
Dr. H.P. LUHN /IBM/ eljárása permutációs tárgymutatók összeállítására.

KWIT /Key Word In Title = címbeli kulcsszó/. A KWIC rendszer változata; az indexeléshez csak olyan kulcsszók használhatók fel, amelyek a dokumentum címében is előfordulnak.

KWOC /Key Word Out of Context = kulcsszavak szöveggörnyezeten kívül/. A KWIC rendszer változata, a kulcsszók a szövegtől függetlenül választhatók meg.

LINCO /Linearly Organized Chemical Code = soros elrendezésti kémiai kódrendszer/. A Shell International Research Maatschappij N.V. hági vállalat által abból a célból kifejlesztett kód, hogy a vegyületek szerkezeti képletét lyukszalagos írógéppel is be lehessen vinni az elektronikus adatfeldolgozó berendezésbe. A topológiai hálózatnak tekintett szerkezeti képlet csomópontjait számok jelölik, és a közöttük levő atomok jelét e számok megadásával lehet egymás után írni.

LISTS /Library Information System Time-Sharing = időosztásos könyvtári információs rendszer/. Kidolgozója: System Development Corporation /USA/. Célja: Időosztásos központi adatfeldolgozó berendezés működtetése egyidejűleg több könyvtár rutinmunkáinak megkönnyítésére.

LITE /Legal Information Thru Electronics = jogi információ elektronika útján/. Az USA légiflottájának gazdasági és pénzügyi központjában jogi és szabályzati információk tárolására és kiszolgáltatására felállított berendezés /IBM 1410/.

LOCUS = a LINCO eredeti elnevezése.

MAC /Machine Aided Cognition = géppel elősegített észlelés; Man And Computer = az ember és a computer/. A Massachusetts Institute of Technology /Massachusettsi Műszaki Egyetem/ rendszere az ember és a gép közötti dialógus megkönnyítésére. Az információt igénylő személy egy villamos írógép közvetlenül bebillentyűzi igényét, és ugyan-ezen a gépen másodperceken belül megkapja a berendezéstől a választ. A gépi nyelv nagyon hasonlít a természetes angol nyelvhez.

MARC /Machine Readable Cataloging = gépi olvasásra alkalmas katalogizálás/. A washingtoni Library of Congress /Kongresszusi Könyvtár/ rendszere a gépi leolvasású, egységesített katalógusadatok terjesztési lehetőségeinek vizsgálatára és az ilyen jellegű adatokat tartalmazó mágnesszalagok tömeges előállítására. A katalógusadatok mágnesszalagjait 1966 óta 16 könyvtárnak küldik el, és újabban további előfizetőket is elfogadnak.

MARLIS /Multi-Aspect Relevance Linkage Information System = több szempont szerinti relevanciát feltáró információs rendszer/. Az angliai Imperial Chemical Industries Ltd. kutatórészlegének berendezése. Két tároló egységből, egy processzorból /HOMO/, perifériális és kisegítőkészülékekből áll. Az első memóriában tárolt kódjelek képviselik a szempontokat, amelyek szerint kikereshető a második memóriában tárolt információ.

MATICO /Machine Application to Technical Information Center Operations = gépek alkalmazása a műszaki információs központok műveleteinek elvégzésére/. A Lockheed Missiles and Space Co. rendszere katalóguslapok, KWIC-indexek és visszakeresés céljait szolgáló mág-

nesszalagok előállítására. Repülésügyi, rakétatechnikai, csillagászati, kémiai, fizikai stb. információkra vonatkozik. Indexelése a Kongresszusi Könyvtár tárgymutatóján és az ASTIA-deszkriptorok tezauruszán alapul, gépi berendezései: IBM 1401, 1410 és 7094.

MCD /Mechanized Clinical Data = gépesített klinikai adatok/. Az Abbott Laboratories /Chicago/ rendszere; célja: klinikai vizsgálatok elősegítése statisztikai adatokkal, a klinikai jelentések kulalakjának egységesítése, programok kidolgozása az adatok automatikus elemzésére, eredményösszesítések, kutatások. A rendszert nem irodalomkeresésre, hanem az új gyógyszerekkel elért klinikai kísérleti eredmények összegyűjtésére használják fel.

MEDLARS /Medical Literature Analysis and Retrieval System = orvostudományi irodalomellenző és visszakereső rendszer/. 1964 óta alkalmazzák a National Library of Medicine-ben /Országos Orvostudományi Könyvtár/ indexek összeállítására, bibliográfiák készítésére és gépesített információkereséshez. A lyukszalagon bevitt adatokat egy Minneapolis-Honeywell 800 típusu computer dolgozza fel, az eredmény fotómásolaton kapható meg.

MELISS /Mitsubishi Electric Literature and Information Search Service = a Mitsubishi Electric Corporation irodalomkutató és információkereső szolgálata/. Gépesített japán rendszer könyvkatalógusok, figyelőkartonok, dokumentummásolatok előállítására. A kereséshez használt deszkriptorok angol nyelvű szavak.

MERGE /Mechanized Retrieval for Greater Efficiency = gépesített információkeresés a hatékonyság növelésére/. Kifejlesztője az IBM, célja az űrkutatási irányító központ /Space Guidance Center/ információigényeinek kielégítése.

MIRACODE /Microfilm Retrieval Access CODE = mikrofilmen tárolt információ keresésére szolgáló kód/. Az Eastman Kodak Company kereső rendszere. Az információt 16 mm-es filmen tárolják. Az elektronika /fotocellák, logikai áramkörök/ alapján működő készülék a bebillentyűzött kérésnek megfelelően állapítja meg a keresett filmkocka helyét, és másolatot készít a dokumentumról. Manuálisan is működtethető; ekkor egy képernyőn lehet megnézni az előre beállított számú dokumentumot.

MIRS /Melpar Information Retrieval System = Melpar információ-visszakereső rendszere/. A Melpar, Inc. műszaki tájékoztatási központja 1963 óta alkalmazza az elméleti és műszaki tudományok legkülönbözőbb területein folyó kutatások eredményeinek folyamatos feltárására és visszakeresésére. Évente 550 dokumentumot dolgoznak fel, de a továbbiakban a műszaki könyvekben közölt eredményekre is kiterjesztik a rendszert.

PACIR /Practical Approach to Chemical Information Retrieval = gyakorlati megoldás kémiai információk visszakeresésére/. A US Patent

Office /Szabadalmi Hivatal/ kutató és fejlesztő részlegében évekig tartó kísérletezgetés alapján dolgozták ki. Egészen általános, a legkülönbözőbb szakterületeken alkalmazható gépesített keresésre. Fontos követelmény volt a gazdaságosság is.

PHILSOM /Periodical Holdings in the Library of the School of Medicine = periodikaállomány az orvosi kar könyvtárában/. A University of Washington /Washingtoni Egyetem/ orvosi karának könyvtárában alkalmazott automatikus rendszer összefoglaló elnevezése. Elektronikus adatfeldolgozó berendezés felhasználásával gépesítették a folyóiratok bevételezését, számlázását, a kötési munkák nyilvántartását, a statisztikai kimutatások összeállítását, az új beszerzések jegyzékbe foglalását, a hiányzó folyóiratszámok reklamálását. Félévenként részletes folyóiratkatalógust adnak ki.

PICS /Pharmaceutical Information Control System = gyógyszerészeti információk nyilvántartó rendszere/. A Merck Sharp and Dohme gyógyszergyár kutatólaboratóriumában dolgozták ki, 1963 áprilisától alkalmazták, és naponta kb. 1000 dokumentumot dolgoznak fel a rendszerrel. Ebbe az állományba csak olyan anyagot /jelentéseket, leveleket, laboratóriumi feljegyzéseket, kiadatlan kéziratokat/ vesznek fel, amely nyomtatásban nem jelent meg. Egy nyolcjegyű számkód alapján adnak felvilágosítást az érdeklődőknek a meglévő dokumentumokról.

RETAIN /Remote Technical Assistance and Information Network = távolról nyújtott műszaki segítség és információs hálózat/. Az International Business Machines Corporation /IBM/ munkaterve országos információkereső rendszer megvalósítására, elsősorban azonban a leányvállalatokhoz tartozó szakemberek információs igényeinek kielégítésére.

SABIRS /Semi-Automatic Bibliographic Information Retrieval System = félautomatikus bibliográfiai információkereső rendszer/. A US Naval Postgraduate School /az Egyesült Államok Tengerészeti Továbbképző Iskolája/ végez vele kísérleteket. Deszkriptorokat és unitermeket alkalmaznak a dokumentumok leírására.

SAID /System for an Automated Information Disseminator = automatizált információterjesztő rendszer/. Az ALP-hoz hasonló gépi program, a Datatrol Corporation munkája.

SASI /System on Automotive Safety Information = rendszer a gépkocsizás biztonsági kérdéseire vonatkozó információk összegyűjtésére/. A General Motors kutatólaboratóriumainak könyvtára minden olyan adatot összegyűjt, amely valamilyen kapcsolatban van a gépkocsi-közlekedés biztonságával és általában egészségügyi vonatkozásaival; az erre a célra kidolgozott rendszer elnevezése a SASI. A gyűjtés könyvekre, folyóiratcikkekre, újságcikkekre, fényképfelvételekre, rádióközleményekre stb. terjed ki, de visszamenőleg is felkutatták az adatokat /a motorok levegőszennyező hatásával és a villamos hajtású gépkocsik lehetőségével már 1890-ben foglalkozott egy cikk, az első feljegyzés a-

zonban, amely szénmonoxidos mérgezésről szól, Titus Liviusról származik/. Az öt csoportba /gépkocsik, közlekedés, balesetelemzés, légszennyezés, gépkocsivezetés/ osztott dokumentumokat szükség esetén ötven deskriptorral is ellátják.

SATIRE /Semi-Automatic Technical Information Retrieval = műszaki információ félautomatikus keresése/. A System Development Corporation /Kalifornia/ alkalmazza. Ebben a computeres rendszerben raktári jelzet, sorszám, szerző, cím és tárgykör szerint lehet visszakeresni a dokumentumokat, és a visszakeresett információról másolatot is ad a berendezés.

SAWI /System Wyszukiwania Informacji = információ-visszakereső rendszer/. A Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej /Központi Tudományos, Műszaki és Gazdasági Tájékoztatói Intézet/ visszakereső rendszere. Célja a KWOC típusú indexek előállításának automatizálása. MINSZK 22 és ZAM 41 típusú gépet használnak.

SCAN /Short Current Abstracts and Notes = rövid referátumok és feljegyzések a legújabb anyagokból/. A Wyeth Laboratories referáló, információterjesztő és -kereső rendszere; a dokumentumokról készített referátumokat egy IBM 870 gép lyukkártyákon és figyelőkartonokon sokszorozítja, a kartonok alapján hetenként figyelőjegyzéket állítanak össze, a lyukkártyákat kereséshez használják fel.

SCISRS /Sigma Center Information Storage and Retrieval System = a Sigma Központ információtároló és -kereső rendszere/. A U.S. Atomic Energy Commission /Atomenergia Bizottság/ támogatásával a Brookhaven National Laboratory hozta létre 1964-ben. Könyvek, folyóiratcikkek, kongresszusi előadások, monográfiák, levelezési rovatok, disszertációk figyelésével a neutronok hatáskeresztmetszetére vonatkozó kísérleti adatokat gyűjti, és az anyag visszakeresését tárgyszavak, a címek, deskriptorok, a szerző neve, az intézet vagy vállalat megnevezése, a jelentések sorszáma, a dokumentum típusa és a közzététel időpontja szerint teszi lehetővé.

SDI /Selective Dissemination of Information = szelektív információterjesztés/. H.P. LUHN eljárása meghatározott témakörök irodalmának folyamatos feltárására és szelektív terjesztésére.

SHARP /Ships Analysis and Retrieval Project = hajózási dokumentumok elemzésére és keresésére vonatkozó munkaterv/. Ez a computeres információtároló és -kereső rendszer a U.S. Bureau of Ships /Hajózási Hivatal/ műszaki könyvtára részére készül. Tervbe vették egyes könyvtári munkák computeres automatizálását is. A tezauruszt már közzétették.

SHIRTDIF /Storage, Handling and Retrieval of Technical Data in Image Format = műszaki adatok tárolása, kezelése és keresése másolatok alapján/. Kidolgozója A. van DAM és D. EVANS. Érdekessége a két

párhuzamos tárolási mód: digitális tárolás a dokumentum leírásával és közvetlen másolat a dokumentumról. A tárolási helyszükséglet csökkentésére 200:1 lineáris kisebbitéssel filmre veszik a dokumentumokat, és 2600 filmkockát montíroznak egy kartonlapra. A hornyolással megjelölt és billentyűk lenyomásával visszakereshető kartonlapokon lévő filmmásolatokat képernyőre lehet kivetíteni, de 30 másodpercen belül közvetlenül olvasható másolat is előállítható a berendezéssel.

SIDAR /Selective Information Dissemination and Retrieval = szelektív információterjesztés és -keresés/. H.P. LUHN SDI /Selective Dissemination of Information/ rendszerének módosításával a Chemicals and Phosphates Ltd. haifai cég dolgozta ki.

SIR /Statistical Information Retrieval = statisztikai információ keresése/. A Phillips Petroleum Co. műszaki tájékoztató irodájának eljárása. Alkalmazási területe: olaj-lelőhelyek feltárása, kőolajtermelés, kőolajtermékek, műanyagok és polimerek, előállításuk és adataik, katalizátorok. IBM 360 berendezést alkalmaznak.

SISTRAN /System for Information Storage, Retrieval and Analysis = információk tárolására, visszakeresésére és elemzésére szolgáló rendszer/. Kidolgozója a North American Rockwell Corporation kötelékébe tartozó Autonetics /USA/. Célja egy általános rendeltetésű információ-tároló és -kereső rendszer megvalósítása.

SMART /Salton's Magical Automatic Retriever of Texts = Salton-féle mágikus szövegviszakereső automata/. A Harvard University /Harvard Egyetem/ számolástechnikai laboratóriumában Gerard SALTON dolgozta ki. A dokumentumok tartalmának leírására szokásos kulcsszók helyett szinonimaszótárakat, statisztikai és szintaktikai módszereket is felhasználnak, hogy minél pontosabban és részletesebben lehessen elvégezni az IBM 7094 berendezés útján a visszakeresést.

SOCRATES /System for Organizing Current Reports to Aid Technology and Science = az információk anyagok folyamatos feldolgozása a műszaki és a tudományos fejlődés elősegítésére/. A Defence Research Board /Kanadai Hadügyi Kutatóintézet/ rendszere. Távlati célja egy nagy adatbank megvalósítása.

SPIRES /Stanford Physics Information Retrieval System = a Stanford University /Stanfordi Egyetem/ fizikai információkereső rendszere/. Kísérleti rendszer az egyetem belső tájékoztatásának kidolgozásához.

SWIFT LASS /Signal Word Index of Field and Title, Literature Abstract Specialized Search = témakörök és címek szerinti jelzőszavas index az irodalomról készített kivonatok szakosított kutatására/. A The Carborundum Company kutatási és fejlesztési osztályának rendszerre meghatározott szakterületek referátumainak felsorolására és keresésére. A feldolgozott témakörök: vizsgálati eredmények statisztikai

kiértékelése, minőségellenőrzés, mintavétel, laboratóriumi vizsgálatok. Nagy adatfeldolgozó gépekkel dolgoznak.

SWIFT SIR /Signal Word Index of Field and Title, Scientific Information Retrieval = témakörök és címek szerinti jelzőszavas index tudományos információk keresésére/. A The Carborundum Company kutatási és fejlesztési osztályának az előbbihez hasonló rendszere matematikai tárgyú kutatási jelentések és beszámolók keresésére. A feldolgozott területek: alkalmazott matematika és statisztika, minőségellenőrzés, műveletkutatás, számítástechnika.

SYNTOL /Syntagmatic Organization Language = szintagmatikus szervezési nyelv/. A párizsi Centre National de la Recherche Scientifique /Tudományos Kutatások Országos Központja/ programozási nyelve információkereséshez. Kísérleti stádiumban van, pszichológiai és fiziológiai anyaggal folynak a kísérletek.

WADEX /Word and Author Index = tárgyszavas és szerzői index/. A KWIC egyik változata.

WWP /Write Without Program = program nélküli írás/. Az EURATOM /European Atomic Energy Community = Európai Atomenergiái Közösség/ eljárása programozatlan lyukszalagok alapján gépi lyukkártyák előállítására. A gépesítési és automatizálási munkák megkönnyítésére dolgozták ki; ennek révén a szalaglyukasztó írógépek kezelői gépirással állítják elő a szalagokat, amelyeket azután egy konverziós programmal lehet átírni gépi nyelvre az automatikus feldolgozáshoz.

I R O D A L O M

- /1/ Aktualne Problemy Informacj i Dokumentacj. 13.k. 4.sz. 1968. p.29.
- /2/ ALLEN, N.K. van - GIBSON, R.W.: System on automotive safety information. = Special Libraries, 59.k. 4.sz. 1968.ápr. p.251-257.
- /3/ Bibliographie, Information und Dokumentation. = Zentralblatt für Bibliothekswesen, 82.k. 6.sz. 1968. p.372-373.
- /4/ BIOSIS to introduce new tape service. = Scientific Information Notes, 10.k. 5-6.sz. 1968.okt.-nov.-dec. p.7-8.
- /5/ Current Research and Development in Scientific Documentation. Nos.12-15. /Washington/, National Science Foundation Office of Science Information Service, 1964-1969. 4 db. NSF-65-10, NSF-64-17, NSF-66-17 és NSF-69-8.

- /6/ GUHA, B. - GOSH, J.S.: Some new terms in documentation and a glossary of acronyms. = Annals of Library Science and Documentation. 14.k. 2.sz. 1967.jun. p.62-75.
- /7/ Nonconventional Scientific and Technical Information Systems In Current Use. No.4. /Washington/, National Science Foundation, 1966. 558 p. NSF-66-24.
- /8/ PEARL, M.L.: ABTICS and BISITS. Paper presented by --, before the Steel Company Librarians, April 5, 1966. at American Iron and Steel Institute. /Kézirat/. 14 p.
- /9/ PEARL, M.L.- SAVILLE, J.P.: New subject arrangement for the Abstract Section of the Journal of the Iron and Steel Institute and for the Institute's Abstract and Book Title Index Card Service /ABTICS/. = Journal of The Iron and Steel Institute, 1965. dec. p.1256-1259.

SZABÓ, Gy.: Initial-words and their meaning in information techniques

No fully satisfactory solution has so far been found for the automation of information retrieval due to the immense complexity of the task: a vast material has to be analysed continuously, the actual information is to be picked out, and the individual pieces of information are to be supplied with distinctive marks or notations, which facilitate matching of the needs with the documents. The most feasible solution is to prepare certain programs for the existing data processing machines which may serve as a basis for the mechanized analysis of the information contents of the documents and their comparison with the actual needs. There are still some difficulties in this respect, but a part of the task may be theoretically solved to a satisfactory extent; several information institutes are engaged in experiments with automatic retrieval systems, and initial-words representing such systems are continually appearing in the literature. The author attempts to facilitate the readers' orientation by explaining the abbreviation and its meaning in case of eighty-five initial-words.

SABO, Дь.: Аббревиатуры в области техники информации и их значения

До сих пор нигде не удалось решить задачу автоматического поиска информации, т.к. эта задача является чрезвычайно комплексной: приходится подвергать непрерывному анализу огромный материал, выявлять из него реальную информацию, снабжать его такими опознавательными знаками, при помощи которых предоставляется возможность сопоставления документов с запросами. Самым очевидным решением является создание таких программ к устройствам для обработки данных, при помощи которых механическое извлечение содержания информации и его сопоставление с запросом становятся однозначными. В этом отношении имеются еще некоторые затруднения, но часть задачи возможно решить теоретически удовлетворительным образом; во многих информационно-поисковых институтах производятся эксперименты в связи с электронными информационно-поисковыми системами, и все чаще появляются в литературе аббревиатуры, обозначающие такие системы. Автор расшифровкой 85 аббревиатур и их короткими толкованиями способствует ориентировке читателя в литературе.

--0--

SZABÓ, Gy.: Informationstechnische Kurzwörter und ihre Bedeutung

In der Automatisierung der Informationsrecherche wurde bisher noch keine völlig befriedigende Lösung gefunden, weil dies eine außerordentlich komplexe Aufgabe bedeutet: man muss ein riesiges Material kontinuierlich analysieren, aus diesem die tatsächliche Information heraussuchen und diese mit solchen Kennzeichen versehen, welche den Vergleich der Dokumente und der Nachfrage ermöglichen. Die nächstliegende Lösung bezüglich der datenbearbeitenden Einrichtungen besteht in der Bearbeitung solcher Programme, auf Grund deren die mechanisierte Erschließung des Informationsinhalts von Dokumenten und ihr Vergleich mit der Nachfrage eindeutig ermittelt werden kann. Diesbezüglich bestehen noch gewisse Schwierigkeiten, ein Teil der Aufgabe kann aber theoretisch entsprechend gelöst werden. Viele Informationsinstitute experimentieren bereits mit elektronischen Wiederauffindungssystemen und fortlaufend werden Kurzwörterverzeichnisse für solche Systeme veröffentlicht. Um das Problem verständlicher zu machen, gibt der Verfasser die Auflösung und kurze Erläuterung von fünfundsiebenzig solchen Kurzwörtern.

oo§oo